

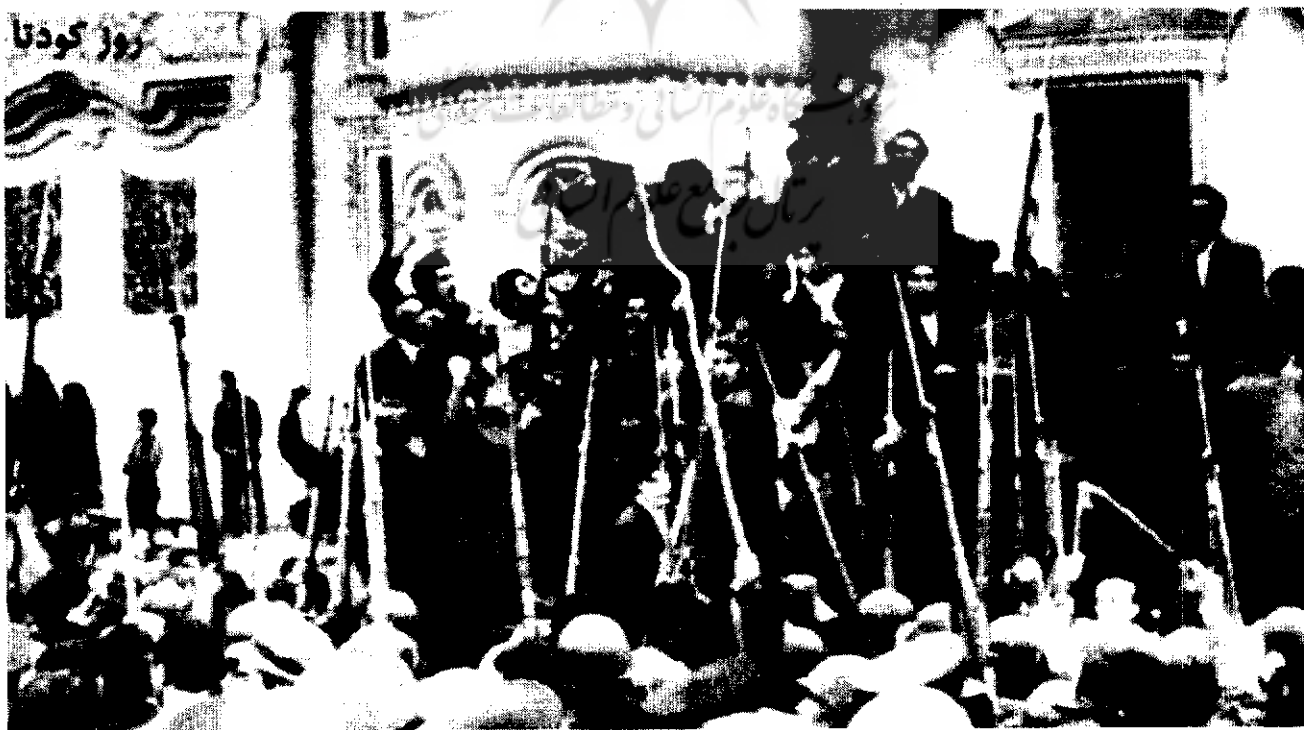
محمد فتوحی

مرداد ۱۳۳۲ به روایت اخبار

گسترده سازمان‌های اطلاعاتی آمریکا و انگلیس و بهره‌گیری آنها از عوامل ایرانی نظیر برادران رشیدیان بود. ولی همواره این سؤال مطرح بوده که به چه دلیل مردم در مقابل کودتاچیان سکوت کرده و اجازه دادند شعبان بی‌مخ‌ها و ملکه اعتضادی‌ها دولت ملی مصدق را سرنگون کنند؟

گرفته شد بعدها نیز در کشورهای دیگر برای سرنگونی و تغییر دولت‌ها مورد استفاده قرار گرفت که از آنجمله می‌توان به کودتای ژنرال پینوشه و نظامیان شیلی علیه دولت چپ‌گرای سالوادور آلنده اشاره کرد که با مرگ وی همراه بود. کودتای ۲۸ مرداد ۱۳۳۲ نمونه بارز همکاری

در ۲۸ مرداد ۱۳۳۲ سازمان‌های اطلاعاتی آمریکا و انگلیس با کمک عوامل ایرانی خود دست به کودتای نظامی زده و دولت ملی دکتر محمد مصدق را که ملی‌کردن صنعت نفت را محور اصلی فعالیت‌ها و برنامه‌های خود اعلام کرده بود، سرنگون کردند. شیوه‌ای که علیه دولت دکتر مصدق به کار

اصلاحات وجود پول ضروری است و برای بدست آوردن پول، ملی کردن نفت حیاتی است.

وی با این هدف و دیدگاه قدم در راه ملی کردن نفت گذارد. ولی دیپلماسی شیرینانه و نظریه‌های استعماری همراه با افراد و جناح‌هایی که وابسته به اجانب بوده و از جانب آنها ارتزاق می‌کردند مانع تحقق کامل پیروزی و موفقیت شدند.

در طول مرداد ماه ۱۳۳۲ حوادثی در ایران روی داد که نگاهی به این حوادث و رویدادها، می‌تواند تا حدودی خواننده را در جریان تحولات و مسایل آن روزها قرار بدهد به همین دلیل بدون هیچ تفسیر و تحلیلی اقدام به درج روز شمار وقایع مرداد ماه ۱۳۳۲ می‌کنیم.

لازم به ذکر است که اعداد، نشان دهنده روز و تاریخ وقوع حادثه و رویداد مزبور در مرداد ۱۳۳۲ می‌باشد.

۳- اشرف پهلوی که به دستور دکتر مصدق به خارج تبعید شده بود وارد تهران شد او حامل پیامی برای برادر خود بود.

۴- ژنرال شوارتسکف آمریکایی وارد ایران شد.

۵- اشرف پهلوی با تهدید دکتر مصدق از ایران خارج شد.

۵- مصدق ضمن یک پیام رادیویی موضوع رفتارندم در باره تعطیل مجلس هفدهم را عنوان کرد.

۵- در مسجد سلیمان زد و خوردی بین دسته‌های چپ و مامورین انتظامی رخ داد که در نتیجه دو نفر کشته و سی نفر زخمی شدند.

۶- حسین نواب وزیر مختار ایران در سویس شد.

۷- مظفر اعلم وزیر مختار ایران در عربستان به سمت سفیر کبیری ایران در عراق تعیین شد.

۷- دالس وزیر امور خارجه آمریکا از فعالیت حزب توده در ایران ابراز نگرانی کرد.

۸- در جلسه سخنرانی در منزل آیت الله کاشانی، عده‌ای به طرفداری کاشانی و دسته‌ای به حمایت از مصدق به زد و خورد پرداختند در نتیجه عده‌ای مجروح شدند.

۱۰- یدالله عضدی به سمت سفیر کبیر ایران در هندوستان تعیین شد.

با دولت دکتر مصدق بود و در آمریکا که جمهوری خواهان قدرت را از دموکرات‌ها گرفته بودند، شرایط برای توطئه چینی مهیا شد.

آمریکا که قدم به دوران قدرت نمایی آیزنهاور و برادران دالس گذارده بود با تشدید جنگ سرد دو ابرقدرت، قدم به دوران کودتاهای نظامی، ایجاد اتحادیه‌های نظامی و تقویت دولت‌های وابسته به واشنگتن در منطقه‌ای گذارد که در تماس مستقیم با پرده آهنین و جهان کمونیسم بود. در همین رابطه پیمان‌های نظامی ناتو، سنتو و سیتو شکل می‌گیرند و کمک‌های نظامی و تسلیحاتی به رژیم‌هایی نظیر

ایران و ترکیه که در خط مقدم جبهه جنگ سرد قرار دارند افزایش می‌یابد.

ولی در این میان باید به این واقعیت اعتراف کرد که هیچ کودتا و یا

توطئه‌ای که منشاء خارجی دارد نمی‌تواند در کشوری به پیروزی برسد

مگر این که از پایگاه داخلی برخوردار بوده و دارای عوامل داخلی با نفوذ باشد. در ارتباط با

کودتای ۲۸ مرداد ۱۳۳۲ نیز چنین مساله‌ای اتفاق افتاد. عوامل داخلی کودتا نقش به سزایی در شکل‌گیری آن و هموار کردن راه موفقیت کودتای چپان داشتند.

دکتر مصدق معتقد بود، "برای شکست کمونیسم، اصلاحات لازم است. برای انجام

نگاهی به حوادث ۳۰ تیر ۱۳۳۱ که مردم با ایستادگی و قیام خود موفق به درهم شکستن توطئه دربار و طرفداران انگلیس از جمله قوام السلطنه شدند تا ۲۸ مرداد ۱۳۳۲ این واقعیت را آشکار می‌سازد که تفرقه افکنی بین رهبران از جمله مصدق و کاشانی و اختلافاتی که میان جناح‌های طرفدار دولت بروز کرد نقش به سزایی در کنار ماندن مردم از صحنه داشت بطوری که آنها با سکوت خود، اجازه دادند کودتای چپان قدرت را در دست گرفته و نهضت ملی شدن نفت را به شکست بکشند.

دوران پر حادثه‌ای که از تیر ماه ۱۳۳۱ آغاز و تا

عوامل ایرانی نظیر برادران رشیدیان، جاده را برای کودتای چپان صاف کردند

۲۸ مرداد ۱۳۳۲ به طول انجامید فرصت طلایی در اختیار توطئه چپان داخلی و خارجی قرار داد تا صفوف خود را هماهنگ کرده و طرح‌ها و برنامه‌هایشان را یکی پس از دیگری جامه عمل بپوشانند.

البته دولت‌های آمریکا و انگلیس نیز در شکل‌گیری این توطئه نقش داشتند، در انگلیس با روی کار آمدن دولت محافظه کار که مخالف سازش

◀ ۱۲- در تهران برای انحلال مجلس هفدهم به آراء عمومی مراجعه شد و مردم رای به انحلال مجلس دادند.

◀ ۱۵- آیزنهاور در یک مصاحبه مطبوعاتی از فعالیت حزب توده در ایران سخن گفت و نگرانی خود را از توسعه فعالیت آنها ابراز کرد.

◀ ۱۸- حزب توده ایران با برگزاری میتینگ و دمنواستراسیون به فعالیت همه جانبه‌ای دست زد و بر خورد افراد حزب توده با مامورین انتظامی خونین شد.

◀ ۱۹- در شهرستانها برای انحلال مجلس هفدهم به آراء عمومی (رفراندم) مراجعه شد و آراء قابل ملاحظه‌ای بدست آمد.

◀ ۲۰- دکتر مصدق عده زیادی از مخالفین خود را بازداشت کرد.

۲۰- به دستور دکتر مصدق نخست وزیر و وزیر دفاع ملی امراء زیر باز نشسته شدند: سرلشگر نصرالله مقبلی، سرلشگر عبدالله عمیدی، سرتیپ طالب بیگی، سرتیپ خلعتیری، سرتیپ آیرم، سرهنگ گیلان‌شاه، سرهنگ حقیقی و سرهنگ جمالپور.

◀ ۲۰- اعلامیه مشترک ایران و شوروی در تهران و مسکو منتشر شد و قرار شد اختلافات توسط هیئتی از طرفین حل و فصل شود.

◀ ۲۱- پرونده متهمین واقعه ۹ اسفند به دادگاه تجدید نظر ارجاع شد.

◀ ۲۲- گرمای شدید در خوزستان چندین نفر را کشت.

◀ ۲۲- شاه مجرمانه فرمان عزل دکتر محمد مصدق و فرمان انتصاب سرلشگر زاهدی را به نخست وزیری صادر کرد و خود و ثریا ظاهراً برای استراحت به رامسر رفتند.

◀ ۲۴- برای براندازی حکومت مصدق بامداد امروز جلسه‌ای در باغ مصطفی مقدم با شرکت سرتیپ گیلان‌شاه، سرلشکر باتمانقلیچ، سرهنگ فرزندگان، سرتیپ تقی‌زاده، سیدابوالحسن حائری زاده، عبدالرحمن فرامرزی و پرویز یارافشار تشکیل شد.

◀ ۲۴- افراد گارد شاه شب هنگام مهندس زیرک زاده و مهندس حق شناس وزیر راه را بازداشت کردند.

◀ ۲۴- سرتیپ منبر رئیس شهربانی از کار کناره گیری کرد.

◀ ۲۵- ساعت ۲ بامداد سرهنگ نصیری فرمانده گارد فرمان عزل دکتر مصدق را در منزل به وی ابلاغ و رسید دریافت کرد ولی پس از چند لحظه توقیف شد.

◀ ۲۴- افراد گارد شاه شب هنگام مهندس زیرک زاده و مهندس حق شناس وزیر راه را بازداشت کردند.

◀ ۲۴- سرتیپ مدبر رئیس شهربانی از کار کناره گیری کرد.

◀ ۲۵- ساعت ۲ بامداد سرهنگ نصیری فرمانده گارد فرمان عزل دکتر مصدق را در منزل به وی ابلاغ و رسید دریافت کرد ولی پس از چند لحظه توقیف شد.

◀ ۲۵- دولت طی اعلامیه‌ای وقوع یک کودتای نظامی در تهران و خنثی شدن آن را اعلام کرد.

◀ ۲۵- شاه به اتفاق ثریا از رامسر با هواپیمای اختصاصی به خلبانی سرگرد خاتم به بغداد رفت.

◀ ۲۵- دکتر فاطمی وزیر امور خارجه به تمام سفراء و وزرای مختار و کارداران ایران در خارج اعلام کرد شاه از سلطنت مخلوع است و نباید مورد استقبال قرار گیرد.

◀ ۲۵- زاهدی توسط فرمانداری نظامی احضار شد.

◀ ۲۵- دکتر مصدق اعلامیه انحلال مجلس شورای ملی را منتشر کرد.

◀ ۲۵- دکتر مظفر بقایی و علی زهری و عده‌ای از نمایندگان غیرمستعفی مجلس بازداشت شدند.

◀ ۲۵- عده زیادی از افسران به اتهام مشارکت در کودتا بازداشت شدند. باتمانقلیچ، نصیری، زندکریمی و اسکندر آزموده جزء بازداشت شدگان بودند.

◀ ۲۵- لشکر گارد خلع سلاح شد.

◀ ۲۵- شاه وارد بغداد شد و به طور غیررسمی از طرف ملک فیصل پذیرایی گردید. مظفر اعلم وزیر مختار در عراق برخلاف توصیه نوری سعید نخست وزیر عراق از استقبال و ملاقات با شاه خودداری کرد.

◀ ۲۵- عکسهای شاه و ثریا از ادارات و سازمان‌ها جمع‌آوری شد.

◀ ۲۵- مجسمه‌های محمدرضا شاه و رضاشاه در تهران و شهرستانها پایین کشیده شد.

◀ ۲۵- افراد حزب توده نام خیابانهای تهران را تغییر دادند.

◀ ۲۵- ابوالقاسم امینی کفیل وزارت دربار و سلیمان بهبودی رئیس تشریفات و هیراد رئیس دفتر مخصوص و سایر درباریان بازداشت شدند.

◀ ۲۵- سرتیپ ریاحی طی مصاحبه‌ای از کودتا پرده برداشت و فرار شاه را استعفا تلقی کرد.

◀ ۲۵- بعدازظهر امروز میتینگ بزرگی در میدان بهارستان در باره فرار شاه تشکیل شد. دکتر فاطمی در این میتینگ خواستار لغو نظام سلطنتی

ایران شد. دکتر شایگان در همین گردهمایی گفت تحفه‌ای که می‌بایستی به تهران بیاید به بغداد رقت. ۲۵- تمام روزنامه‌های حزب توده ایران خواستار لغو نظام سلطنتی شدند. ۲۵- دکتر فاطمی در روزنامه باختر امروز

قوای خود را به تهران حرکت دهد. ضرغام به زاهدی پاسخ مثبت داد. ۲۶- سرهنگ فرزندگان از طرف سرلشکر زاهدی در کرمانشاه با سرهنگ تیمور بختیار فرمانده تیپ ملاقات و مذاکره کرد و از وی خواست برای

جمهوری دموکراتیک در ایران شدند. ۲۷- سرهنگ اشرفی فرماندار نظامی از کار برکنار و سرتیپ دفتری جانشین او شد. ۲۸- سرتیپ دفتری ریاست شهربانی را نیز به دست گرفت.

۲۸- از یامداد امروز تظاهرات در تهران تغییر شکل داد. نظامیان از فرمان نخست‌وزیر سرپیچی کردند و به مردم پیوستند. زد و خورد بین موافقین و مخالفین مصدق و شاه شدت گرفت. نظامیان با کامیونها به نفع شاه شعار سر دادند. ۲۸- دفاتر روزنامه‌های باختر امروز، کشور و شورش به آتش کشیده شدند. ۲۸- بشیر فرهمند رئیس اداره تبلیغات در خیابان کاخ توسط عده‌ای به شدت مضروب و مجروح شد.

۲۸- سرگرد سخایی رئیس شهربانی کرمان توسط عده‌ای از اعضای حزب زحمتکشان مظفر بقایی در شهر کرمان به وضع فجیعی به قتل رسید. ۲۸- بعد از ظهر امروز اداره رادیو به دست کودتاچیان افتاد، فرمان نخست‌وزیری زاهدی از رادیو خوانده شد. سرلشکر زاهدی و میراشرفی سقوط حکومت مصدق را اعلام کردند.

۲۸- سرلشکر زاهدی شهربانی را مرکز کار خود قرار داد. ۲۸- مخالفین مصدق و نظامیان به خانه او یورش بردند و بین محافظین منزل مصدق به فرماندهی سرهنگ ممتاز و مهاجمین زد و خورد مسلحانه آغاز شد. ساعتها این جنگ ادامه داشت و عده زیادی مقتول و مجروح شدند، سرانجام محافظین خانه مصدق تسلیم شدند.

۲۸- مصدق و یارانش به خانه‌های مجاور پناه بردند. ۲۸- در شهر تهران حکومت نظامی برقرار شد و سرتیپ فرهاد دادستان به حکومت نظامی منصوب شد. ۲۹- از اولین دقایق یامداد امروز مامورین فرمانداری نظامی، زکن دوم و اداره کل شهربانی دست به بازداشت عده کثیری از همکاران دکتر مصدق، اعضای جبهه ملی، نمایندگان مستعفی و روزنامه‌نگاران و اعضای حزب توده زدند. ۲۹- از طرف سرلشکر زاهدی اعلامیه‌ای

تصرف تهران و ساقط کردن مصدق با تیپ کرمانشاه به تهران حرکت کند. بختیار بلافاصله به تیپ آماده باش داد.

۲۶- امینی وزیر دربار از زندان نامه تضرع آمیزی به مصدق نوشت و تقاضای استخلاص از زندان نمود. امینی در این نامه شاه را (پسره) خطاب کرده بود.

۲۷- آیت الله کاشانی طی نامه‌ای به مصدق اعلام کرد، وقوع یک کودتا در تهران توسط زاهدی حتمی است در نامه آیت‌الله کاشانی از مصدق دعوت شده بود که با همکاری هم از وقوع کودتا جلوگیری کنند. ۲۷- ابوالقاسم امینی وزیر دربار از زندان آزاد شد. ۲۷- هندرسن سفیر آمریکا که مدتی به مسافرت رفته بود به تهران بازگشت و با مصدق ملاقات کرد. ۲۷- جراید حزب توده خواستار برقراری

شدیدترین حملات را به شاه و خانواده سلطنتی کرد. ۲۵- دکتر فاطمی وزیر امور خارجه کاخهای سلطنتی را مهر و موم کرد. ۲۵- عده زیادی از افسران شهربانی

از روز ۲۹ مرداد مشاغل حساس و کلیدی به عوامل کودتا سپرده شد

بازنشسته شدند. ۲۶- طبق دستور دکتر مصدق، ستاد ارتش طی بخشنامه‌ای نام شاه را از دعای صبحگاهی و شامگاهی واحدهای نظامی حذف کرد. ۲۶- شاه و ثریا وارد رم شدند. نظام‌السلطان خواجه نوری وزیر مختار از استقبال شاه خوداری کرد. ۲۶- اردشیر زاهدی در خارج از شهر اصفهان با سرهنگ امیرقلی ضرغام معاون لشکر اصفهان ملاقات و از وی خواست در صورت لزوم برای کودتا

صادر و متذکر شد در حفظ جان مصدق از هیچ گونه اقدامی کوتاهی نخواهد شد. از این رو مقتضی است دکتر مصدق ظرف ۲۴ ساعت خود را به شهربانی معرفی کند.

۲۹- سرلشکر زاهدی تلگرافی به شاه مخابره و از او خواست تا به ایران بازگردد، شاه در پاسخ زاهدی اعلام کرد بی درنگ به ایران خواهیم آمد.

۲۹- در تمام شهرهای ایران حکومت نظامی برقرار شد.

سازمان های اطلاعاتی آمریکا و انگلیس در شکل گیری کودتای ۲۸ مرداد دست داشتند

۲۹- بامداد امروز عده زیادی از افسران که از عوامل اصلی کودتا بودند تفریح درجه پیدا کردند از جمله نعمت الله نصیری، سرهنگ تیمور بختیار و سرهنگ عباس فرزنانگان درجه سرتیپی گرفتند.

۲۹- به دستور فرمانداری نظامی از انتشار روزنامه های طرفدار مصدق و حزب توده جلوگیری شد.

۲۹- عصر امروز به موجب اطلاعی که قبلاً داده شده بود مامورین حکومت نظامی دکتر محمد مصدق، دکتر غلامحسین صدیقی، دکتر سیدعلی شایگان و مهندس سیف الله معظمی را بازداشت و به شهربانی انتقال دادند. توقف بازداشت شدگان در شهربانی طولی نکشید و آنها را به باشگاه افسران بردند. سرلشکر زاهدی هنگام ورود مصدق به باشگاه از او استقبال به عمل آورد.

۲۹- پزشکی قانونی اعلام کرد تاکنون هویت ۴۱ نفر از کشته شدگان روز قبل مشخص شده است.

۲۹- عده زیادی از رجال و همکاران دکتر مصدق بازداشت و به زندان انتقال یافتند از جمله آنها عبدالملی لطفی، سرتیپ تقی ریاحی، سرهنگ ممتاز، سرتیپ مظفری، کشاورز صدر، سرتیپ سطوتی، ابوالقاسم امینی، سرتیپ کیانی، سرهنگ اشرفی، سرهنگ نادری، بشیر فرهمند، ناصرقلی اردلان را می توان نام برد.

۲۹- حکم برکناری ناصرقلی اردلان، محمد علی کشاورز صدر، محمدعلی مقدم، سرتیپ مظفری

و محمد نجحوان از استانداریهای آذربایجان، اصفهان، گیلان، خوزستان و فارس صادر شد.

۲۹- از بامداد امروز مشاغل حساس و کلیدی به عوامل کودتا سپرده شده و از جمله انتصابات زیر صورت گرفت:

سرلشکر نادر باتمانقلیچ به ریاست ستاد ارتش، سرتیپ علیقی گلپیرا به ریاست ژاندارمری، سرتیپ دفتری به ریاست شهربانی، سرهنگ قربانی دادستان نظامی، سرتیپ تیمور بختیار فرمانده لشکر جدیدالتاسیس دوزرهی، سپهبد شاه

بختی استاندار آذربایجان، علی هیئت استاندار فارس، مصطفی مقدم سرپرست بانک ملی، اسفندیار بزرگمهر رئیس تبلیغات، دکتر صیرفی مدیرعامل شرکت بیمه، محمدعلی

روشن کفیل استانداری اصفهان، سرتیپ مظهری معاون ستاد ارتش، علی ایتین مدیر کل بازرسی نخست وزیر، سرتیپ حسین آزموه دادستان ارتش، سرتیپ شاهنده رئیس دادرسی ارتش و پرویز یاراقشار رئیس دفتر نخست وزیر.

۲۹- به دنبال سقوط حکومت دکتر محمد مصدق اوضاع فارس دگرگون شد. عشایر فارس مخصوصاً ایل قشقایی و بویراحمدی به سرکردگی ناصر و خسرو قشقایی نسبت به مسلح کردن افراد خود و ایستادگی در مقابل کودتاچیان آماده شدند.

۳۰- شاه برای مردم ایران پیامی فرستاد و وعده داد یک زندگی همراه با دموکراسی برای قاطبه ملت ایران فراهم خواهد کرد و افزود: سرلشکر زاهدی در ترمیم خرابیها و اصلاحات لازم سریعاً اقدام خواهد کرد.

۳۰- شاه در یک مصاحبه مطبوعاتی در رم اظهار داشت مصمم به اجرای یک سلسله اصلاحات عمیق و اساسی در ایران می باشد. وی ضمناً گفت نفت ایران ملی شده و شرکت نفت ایران و انگلیس وجود خارجی ندارد.

۳۰- شاه با هواپیما از رم به سوی بغداد عزیمت کرد و در فرودگاه بغداد از طرف نایب السلطنه و ولیعهد عراق و اعضای کابینه مورد استقبال قرار گرفت.

۳۰- مظفر اعلم سفیر کبیر ایران در عراق و نظام السلطان خواجه نوری کاردار سفارت ایران در

ایتالیا و عباس فروهر وزیر مختار در یوگسلاوی از کار برکنار شدند.

۳۰- اللهیار صالح سفیر کبیر ایران در آمریکا، باقر کاظمی سفیر کبیر در فرانسه و شمس الدین امیرعلائی وزیر مختار در بلژیک از سمتهای خود اسعفا کردند.

۳۰- فرمانداری نظامی اعلام کرد تاکنون دو بیست نفر از عوامل حکومت سابق بازداشت شده اند. این عده در زندان های شهربانی، فرمانداری نظامی و دژبان بسر می برند. در میان بازداشت شدگان دو روز اخیر غالب وزرای مصدق، مهندس رضوی، دکتر محمد نصیری رئیس بانک ملی و دکتر غلامحسین مصدق دیده می شوند.

۳۰- سرلشکر زاهدی در شمیران به ملاقات آیت الله کاشانی رفت و آنها پیرامون مسائل مختلف مملکتی مذاکره کردند. در این دیدار آقایان حائری زاده، دکتر بقائی، شمس قنات آبادی و نادعلی کریمی حضور داشتند. در این ملاقات زاهدی گفت به انگلستان نه نفت می دهیم نه غرامت؟

۳۱- شاه در بغداد با ملک فیصل پادشاه عراق ملاقات و گفتگو کرد. از طرف پادشاه عراق یک قبضه شمشیر مرصع به شاه داده شد.

۳۱- ساعت یازده و نیم بامداد هواپیمای شاه در فرودگاه مهرآباد به زمین نشست. در فرودگاه سرلشکر زاهدی و عده ای از مقامات از شاه استقبال کردند. پس از انجام تشریفات، شاه و زاهدی حدود سه ساعت به گفت و گو نشستند.

۳۱- سرلشکر زاهدی طی مصاحبه ای اعلام کرد، مصدق در دو مورد محاکمه خواهد شد، یکی به خاطر عملیات خلافی که در زمان نخست وزیر مرتکب شده و دیگری به اتهام توطئه و خیانت و قیام بر ضد حکومت قانونی و رژیم مملکت.

۳۱- شاه از رادیو نطقی خطاب به مردم و ارتش ایراد کرد و از آنها تشکر و سپاسگزاری کرد. وی افزود با متجاوزین به قانون اساسی و مقدسات ملی طبق نص صریح قانون رفتار خواهد شد.

۳۱- سرتیپ هدایت گیلان شاه و اردشیر زاهدی به نمایندگی از طرف شاه و نخست وزیر در دربندسر، سیدحسین مکی را ملاقات و پیشنهاد کردند شغلی در دولت بپذیرد. مکی از قبول هر نوع شغلی در دولت خودداری کرد.